

Вдовиченко Олександр. Теоретичні доміанти формування конкурентоспроможного експортного потенціалу аграрного сектору. *Економічний дискурс*. 2026. Випуск 1. С. 109-119.
DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2026-1-11>

УДК 339.564 : 338.43 : 339.137.2
JEL Classification F14, Q17, O13, D41, L16

Вдовиченко Олександр
аспірант
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна
E-mail: vdovichenko_op@ukr.net
ORCID: 0009-0000-5293-8576

ТЕОРЕТИЧНІ ДОМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Анотація

Вступ. В умовах глобалізації світової економіки, посилення міжнародної конкуренції та інтеграції до європейського економічного простору особливого значення набуває формування конкурентоспроможного експортного потенціалу аграрного сектору. Саме експортна орієнтація аграрного виробництва забезпечує можливість інтеграції України у глобальні ланцюги створення доданої вартості та зміцнення позицій на міжнародних продовольчих ринках.

Методи. В процесі проведення дослідження було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема монографічний метод – для узагальнення теоретичних підходів до формування конкурентоспроможного експортного потенціалу аграрного сектору, системний аналіз – для визначення взаємозв'язку інституційних, інноваційних, логістичних та екологічних чинників його розвитку, а також методи аналізу і синтезу – для оцінювання сучасних тенденцій функціонування аграрного експорту України. Використано статистико-економічний метод для аналізу показників зовнішньоторговельної діяльності, порівняльний метод – для зіставлення міжнародних і вітчизняних підходів до забезпечення конкурентоспроможності аграрного експорту, а також інституціональний підхід – для дослідження впливу формальних і неформальних інститутів на ефективність зовнішньоекономічної діяльності.

Результати. Доведено, що формування конкурентоспроможного експортного потенціалу аграрного сектору залежить від взаємодії інституційних, інноваційно-технологічних, логістичних, цифрових та екологічних чинників. Встановлено, що підвищення конкурентоспроможності аграрного експорту потребує трансформації сировинної моделі розвитку у модель, орієнтовану на виробництво продукції з високою доданою вартістю, розвиток цифрової інфраструктури та інтеграцію до глобальних ланцюгів створення вартості. Обґрунтовано, що модернізація логістичної системи, розвиток ESG-орієнтованого управління, впровадження інноваційних технологій і гармонізація нормативно-правового середовища із вимогами ЄС є ключовими передумовами зміцнення експортного потенціалу аграрного сектору України.

Перспективи. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням адаптивних моделей управління конкурентоспроможним експортним потенціалом аграрного сектору в умовах воєнних і євроінтеграційних трансформацій. Особливого значення набувають дослідження цифровізації агроекспорту, розвитку ESG-орієнтованого управління, формування логістичних кластерів та оцінювання ефективності механізмів державної підтримки експортоорієнтованих аграрних підприємств.

Ключові слова: експортний потенціал, аграрний сектор, конкурентоспроможність, аграрний експорт, інституційне середовище, цифровізація, логістика, інноваційний розвиток, ESG-орієнтоване управління, євроінтеграція.

Вступ.

Аграрний сектор України відіграє стратегічну роль у забезпеченні продовольчої безпеки, формуванні валютних надходжень та розвитку зовнішньоекономічної діяльності держави. В умовах глобалізації світової економіки, посилення міжнародної конкуренції та інтеграції до європейського економічного простору особливого значення набуває формування конкурентоспроможного експортного потенціалу аграрного сектору. Саме експортна орієнтація аграрного виробництва забезпечує можливість інтеграції України у глобальні ланцюги створення доданої вартості та зміцнення позицій на міжнародних продовольчих ринках.

Сучасні трансформаційні процеси характеризуються підвищенням ролі інновацій, цифрових технологій, екологічних стандартів та інституційної адаптації у забезпеченні конкурентних переваг аграрної продукції. Одночасно воєнні виклики, логістичні обмеження, нестабільність світових ринків і зміна міжнародних торговельних правил формують нові вимоги до системи управління аграрним експортом. У цих умовах виникає потреба в теоретичному обґрунтуванні домінант формування конкурентоспроможного експортного потенціалу аграрного сектору.

Важливим аспектом формування конкурентоспроможного експортного потенціалу є також розвиток людського капіталу, управлінських компетенцій та системи професійної підготовки кадрів у сфері міжнародної торгівлі й аграрного менеджменту. Крім того, ефективна інтеграція аграрного сектору України до глобальних ланцюгів створення доданої вартості потребує посилення міжнародної кооперації, залучення іноземних інвестицій та розвитку інноваційного партнерства між державою, бізнесом і науковими установами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

У наукових працях І. Свиноуса, Н. Хомяк, О. Гаврика, К. Гарбажій, І. Степанової, Б. Погріщука та Г. Погріщук розкрито теоретичні засади конкуренції, конкурентоспроможності та інституційного забезпечення розвитку аграрного сектору. Дослідження Г. Дугінець, К. Ніжейко, В. Лебедченка, О. Пономаренка, О. Юрченко, В. Радька, С. Сегеди, І. Закрижевської та McKinsey & Company акцентують увагу на ролі цифровізації, інноваційних технологій, електронної торгівлі й логістики у зміцненні експортного потенціалу. У працях О. Могильного, М. Козака, В. Решетила, І. Островського, Н. Можайкіної, Є. Холодкова та Л. Пронько висвітлено проблеми сировинної орієнтації аграрного сектору, міжнародної торгівлі, ESG-управління та людського капіталу.

Водночас недостатньо розкритими залишаються питання комплексного поєднання інституційних, інноваційних, логістичних, цифрових та ESG-чинників у формуванні конкурентоспроможного експортного потенціалу аграрного сектору. Потребують подальшого дослідження механізми переходу від сировинної моделі агроекспорту до моделі експорту продукції з високою доданою вартістю, а також інструменти адаптації аграрних підприємств до вимог ЄС, воєнних ризиків і глобальної конкуренції.

Мета.

Метою статті є обґрунтування теоретичних домінант формування конкурентоспроможного експортного потенціалу аграрного сектору та визначення ключових чинників його розвитку в умовах сучасних трансформацій економіки.

Методологія дослідження.

В процесі проведення дослідження було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема монографічний метод – для узагальнення теоретичних підходів до формування конкурентоспроможного експортного потенціалу аграрного сектору,

системний аналіз – для визначення взаємозв'язку інституційних, інноваційних, логістичних та екологічних чинників його розвитку, а також методи аналізу і синтезу – для оцінювання сучасних тенденцій функціонування аграрного експорту України. Використано статистико-економічний метод для аналізу показників зовнішньоторговельної діяльності, порівняльний метод – для зіставлення міжнародних і вітчизняних підходів до забезпечення конкурентоспроможності аграрного експорту, а також інституціональний підхід – для дослідження впливу формальних і неформальних інститутів на ефективність зовнішньоекономічної діяльності. Абстрактно-логічний метод застосовано для формування теоретичних узагальнень, висновків і обґрунтування стратегічних напрямів зміцнення конкурентоспроможного експортного потенціалу аграрного сектору України.

Результати.

Експортний потенціал аграрного сектору доцільно розглядати як сукупність ресурсних, виробничих, інституційних, інноваційних та організаційно-економічних можливостей забезпечення ефективної присутності аграрної продукції на міжнародних ринках. У сучасній економічній літературі експортний потенціал трактується як інтегральна характеристика здатності економічної системи забезпечувати конкурентоспроможність продукції на зовнішніх ринках та адаптуватися до змін глобального економічного середовища. Представники ресурсного підходу акцентують увагу на ролі природно-ресурсного потенціалу, виробничих потужностей та трудових ресурсів у формуванні експортних можливостей країни. Водночас сучасні наукові концепції дедалі більше орієнтуються на системне поєднання матеріальних ресурсів із інституційними, інноваційними та управлінськими чинниками розвитку.

На думку І. Свиноуса, конкурентоспроможність експорту формується під впливом системи взаємопов'язаних факторів, серед яких визначальними є рівень технологічного розвитку, ефективність внутрішньої конкуренції, стан суміжних галузей та якість інституційного середовища. У межах «теорії конкурентних переваг» він підкреслював, що стійкі позиції країни на міжнародних ринках забезпечуються не лише наявністю ресурсів, а насамперед здатністю економіки до інноваційної модернізації та формування високої доданої вартості [1]. Для аграрного сектору України це означає необхідність переходу від моделі експорту сировини до моделі розвитку, орієнтованої на переробку, інноваційність і технологічне оновлення виробництва.

Важливе значення для розуміння природи експортного потенціалу має інституційна теорія Д. Норта, відповідно до якої економічний розвиток значною мірою залежить від якості інститутів та правил функціонування ринку. О. Гаврик підкреслювала, що саме інститути формують систему стимулів для економічної діяльності та визначають рівень трансакційних витрат [2]. У контексті аграрного експорту це означає, що ефективність реалізації експортного потенціалу залежить не лише від обсягів виробництва продукції, а й від прозорості державного регулювання, рівня захисту прав власності, стабільності законодавства, ефективності митних процедур та розвитку ринкової інфраструктури.

Його конкурентоспроможність визначається здатністю аграрного сектору формувати стійкі переваги у сфері виробництва, переробки, логістики та реалізації продукції відповідно до міжнародних стандартів якості та безпечності. У сучасних умовах конкурентні переваги дедалі більше залежать від інноваційності аграрного виробництва, рівня цифровізації управлінських процесів, впровадження систем простежуваності продукції та інтеграції до глобальних ланцюгів створення доданої вартості [3]. Водночас важливу роль відіграє здатність аграрних підприємств оперативно реагувати на зміни світової кон'юнктури, екологічні вимоги та трансформацію міжнародної торговельної політики.

Однією з ключових теоретичних домінант формування конкурентоспроможного експортного потенціалу є інституційне середовище. Ефективність функціонування аграрного ринку значною мірою залежить від стабільності нормативно-правового регулювання, рівня захисту прав власності, прозорості митних процедур та ефективності державної підтримки експорту. Інституційна

нестабільність, високі транзакційні витрати та надмірне адміністративне навантаження стримують розвиток зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств і знижують рівень інвестиційної привабливості аграрного сектору. Особливо це проявляється в умовах воєнної економіки, коли підвищується значення адаптивності державних інститутів та ефективності механізмів антикризового регулювання.

Сучасні українські науковці також наголошують, що інституційне середовище є базовою умовою розвитку конкурентоспроможного аграрного експорту. У їхніх дослідженнях підкреслюється, що саме ефективна взаємодія державних інституцій, фінансової системи, логістичної інфраструктури та цифрових платформ забезпечує формування стійких експортних переваг [4]. Важливими складовими інституційного забезпечення є розвиток систем сертифікації та контролю якості продукції, функціонування механізмів експортного кредитування, страхування ризиків, а також гармонізація нормативно-правового середовища із вимогами ЄС.

У сучасних умовах особливого значення набуває інституційна адаптація аграрного сектору до міжнародних стандартів торгівлі та екологічних вимог. Впровадження принципів ESG-орієнтованого управління, розвиток цифрових механізмів контролю та простежуваності продукції, адаптація до вимог European Green Deal формують нові параметри конкурентоспроможності аграрного експорту. Це потребує комплексної модернізації системи державного управління аграрним сектором, розвитку цифрової інфраструктури та стимулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.

Важливою домінантою формування конкурентоспроможного експортного потенціалу аграрного сектору є інноваційно-технологічна модернізація аграрного виробництва. У сучасних умовах конкурентоспроможність аграрної продукції визначається не лише природно-ресурсним потенціалом, а й рівнем технологічного розвитку, впровадженням систем точного землеробства, автоматизації виробничих процесів, цифрового моніторингу та елементів smart farming [5]. Інноваційні технології забезпечують підвищення продуктивності, зниження витрат виробництва, оптимізацію використання ресурсів та покращення якості продукції, що є необхідною умовою зміцнення позицій на міжнародних ринках. У сучасній економічній науці інноваційний розвиток розглядається як один із ключових факторів формування довгострокових конкурентних переваг та забезпечення стійкого економічного зростання.

Згідно з концепцією Й. Шумпетера, саме інновації є основним джерелом економічного розвитку та фактором структурної трансформації економіки. Науковець підкреслював, що технологічні нововведення забезпечують формування нових ринкових можливостей і підвищують ефективність функціонування виробничих систем [6]. У контексті аграрного сектору це означає необхідність переходу до інноваційної моделі розвитку, яка базується на використанні цифрових технологій, автоматизації виробничих процесів, розвитку біотехнологій та впровадженні ресурсозберігаючих рішень. Представники сучасної теорії інноваційного розвитку також наголошують, що конкурентоспроможність аграрного експорту дедалі більше залежить від здатності виробників інтегрувати сучасні технології у виробничі та логістичні процеси.

Науковці підкреслюють, що цифровізація сільськогосподарського виробництва є одним із ключових напрямів підвищення ефективності аграрного сектору та зміцнення його експортного потенціалу [7]. Використання GPS-навігації, безпілотних літальних апаратів, систем супутникового моніторингу, автоматизованого управління технікою та цифрової аналітики дозволяє підвищити врожайність сільськогосподарських культур, знизити витрати на паливо, мінеральні добрива та засоби захисту рослин.

За оцінками міжнародних експертів, впровадження елементів точного землеробства дозволяє скоротити використання мінеральних добрив на 15–25%, засобів захисту рослин – на 10–20%, а витрати води при зрошенні – до 30%. Одночасно врожайність окремих культур може зрости на 10–15% завдяки оптимізації виробничих процесів [8].

Важливим аспектом інноваційно-технологічної модернізації є розвиток переробної

промисловості та виробництва продукції з високою доданою вартістю. У сучасних умовах міжнародний агропродовольчий ринок дедалі більше орієнтується на продукцію глибокої переробки, екологічну сертифікацію та відповідність стандартам безпеки. Тому впровадження сучасних технологій переробки, енергоефективного обладнання та цифрових систем контролю якості продукції стає необхідною умовою підвищення конкурентоспроможності аграрного експорту України.

Суттєву роль у формуванні конкурентоспроможного експортного потенціалу відіграє логістична домінанта. Розвиток мультимодальних транспортних коридорів, модернізація портової інфраструктури, цифровізація управління товарними потоками та оптимізація логістичних витрат є необхідними умовами забезпечення стабільності агроекспорту. У сучасних теоріях міжнародної торгівлі логістика розглядається як один із ключових елементів забезпечення конкурентних переваг країни, оскільки саме ефективність транспортної та складської інфраструктури визначає швидкість, надійність і вартість доставки продукції до кінцевого споживача [9].

На думку дослідників, логістична система є інтегруючим елементом функціонування аграрного ринку, який забезпечує взаємодію між виробниками, переробними підприємствами, експортерами та міжнародними партнерами. Високий рівень логістичних витрат, недостатня пропускна спроможність транспортної інфраструктури та низький рівень цифровізації логістичних процесів негативно впливають на конкурентоспроможність аграрної продукції [10].

У довоєнний період основним каналом аграрного експорту України залишалися морські порти Чорного моря, через які здійснювалося понад 70% поставок агропродовольчої продукції. Проте в умовах війни логістичний фактор став одним із ключових обмежень реалізації експортного потенціалу України.

Воєнні дії призвели до блокування частини морських портів, руйнування транспортної інфраструктури, зростання вартості перевезень і переорієнтації експортних потоків на альтернативні маршрути через західний кордон та дунайські порти. У результаті логістичні витрати аграрних підприємств суттєво зросли: якщо до 2022 р. вони становили близько 15–20% у структурі собівартості продукції, то в окремі періоди воєнного часу перевищували 30–40%. Це призвело до зниження рентабельності експорту та посилення цінового тиску на аграрних виробників.

У цих умовах стратегічного значення набуває розвиток мультимодальної логістики, модернізація прикордонної інфраструктури, збільшення пропускної спроможності залізничного транспорту та цифровізація управління логістичними процесами. Використання електронних систем моніторингу, GPS-контролю, автоматизованого управління товарними потоками та цифрових платформ координації перевезень дозволяє оптимізувати логістичні маршрути, скоротити витрати та підвищити ефективність зовнішньоторговельних операцій. Водночас інтеграція української логістичної системи до європейських транспортних коридорів створює передумови для зміцнення стійкості аграрного експорту та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України на міжнародних ринках.

Важливого значення набуває цифровізація системи управління аграрним експортом, яка виступає одним із ключових чинників підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності та зміцнення конкурентоспроможності аграрного сектору України. У сучасних умовах міжнародна торгівля агропродовольчою продукцією дедалі більше базується на використанні цифрових платформ, автоматизованих систем управління та електронного документообігу.

Використання електронних сертифікатів, цифрових платформ простежуваності продукції та інтегрованих інформаційних систем дозволяє підвищити прозорість зовнішньоторговельних операцій, скоротити транзакційні витрати та мінімізувати адміністративні бар'єри у процесі експорту аграрної продукції [11]. Особливо актуальним це є в умовах інтеграції України до європейського економічного простору та адаптації до сучасних міжнародних стандартів безпеки й якості продукції.

На думку дослідників, цифровізація аграрного експорту забезпечує не лише оптимізацію

логістичних та управлінських процесів, а й формує нову модель взаємодії між виробниками, експортерами, митними органами та міжнародними партнерами [12]. Використання цифрових інструментів дозволяє забезпечити оперативний обмін інформацією, підвищити точність контролю за рухом продукції та скоротити час проходження експортних процедур.

За оцінками міжнародних організацій, впровадження цифрових систем управління зовнішньоторговельними операціями дозволяє скоротити адміністративні витрати на 15–25%, а тривалість митного оформлення – на 20–40% [13]. В Україні важливим елементом цифрової трансформації аграрного сектору є розвиток Державного аграрного реєстру (ДАР), систем електронної сертифікації та інтеграція до міжнародних цифрових платформ, зокрема TRACES і ePhyto.

Суттєву роль у цифровізації агроекспорту відіграють системи простежуваності продукції, які забезпечують контроль за походженням сировини, умовами виробництва та дотриманням екологічних і санітарних стандартів. У контексті євроінтеграції особливого значення набуває адаптація аграрного сектору до вимог European Green Deal, ESG-орієнтованого управління та нових механізмів екологічного контролю. Використання цифрових технологій, IoT-рішень, GPS-моніторингу та блокчейн-платформ дозволяє забезпечити високий рівень прозорості ланцюгів постачання та підвищити довіру міжнародних партнерів до української агропродовольчої продукції.

Наступною важливою домінантою формування конкурентоспроможного експортного потенціалу є диверсифікація структури аграрного експорту. Тривале домінування сировинної моделі стримує розвиток національної економіки та підвищує залежність від коливань світових цін на сировину. У структурі аграрного експорту України традиційно переважають зернові культури, олійні культури та продукти їх первинної переробки.

За даними Державної служби статистики України, у 2024 р. частка зернових та олійних культур у структурі агропродовольчого експорту перевищувала 60%, тоді як частка продукції глибокої переробки залишалася відносно низькою. Така структура експорту формує високий рівень залежності від кон'юнктури світових товарних ринків та обмежує можливості формування стійких конкурентних переваг.

Науковці підкреслюють, що сировинна спеціалізація економіки призводить до втрати значної частини потенційної доданої вартості, яка формується у процесі переробки продукції. Світовий досвід свідчить, що країни з високим рівнем розвитку агропромислового комплексу орієнтуються на експорт готової продукції, розвиток переробної промисловості та інтеграцію у глобальні ланцюги створення вартості [14]. Для України це означає необхідність стимулювання виробництва продуктів глибокої переробки зернових та олійних культур, розвитку харчової промисловості, біоенергетики, виробництва органічної продукції та експорту готових харчових товарів.

Важливим чинником диверсифікації аграрного експорту є розвиток переробної інфраструктури та інвестиційне забезпечення модернізації виробництва. За оцінками експертів, збільшення частки продукції з високою доданою вартістю у структурі аграрного експорту навіть на 10–15% може забезпечити суттєве зростання валютних надходжень і підвищення рівня зайнятості у суміжних галузях економіки. Одночасно розвиток переробної промисловості сприяє підвищенню стійкості аграрного сектору до коливань світових цін та зниженню залежності від експорту сировини.

У сучасних умовах диверсифікація структури аграрного експорту також передбачає розширення географії зовнішньої торгівлі та вихід на нові ринки збуту. Посилення інтеграції з ринком ЄС, розвиток торговельних відносин із країнами Азії, Близького Сходу та Африки створюють додаткові можливості для реалізації експортного потенціалу України. Водночас це потребує адаптації аграрного виробництва до міжнародних стандартів якості, модернізації систем сертифікації та розвитку ефективних механізмів державної підтримки експортерів.

У сучасних умовах важливим напрямом розвитку експортного потенціалу є інтеграція принципів сталого розвитку та ESG-орієнтованого управління. Міжнародні ринки дедалі більше орієнтуються на екологічну безпечність продукції, дотримання соціальних стандартів та прозорість

виробничих процесів. Це формує необхідність адаптації аграрного сектору до вимог «зеленої» економіки, впровадження екологічно безпечних технологій і розвитку систем екологічної сертифікації. У сучасній економічній науці ESG-підхід розглядається як один із ключових механізмів забезпечення довгострокової конкурентоспроможності підприємств та їх інтеграції до глобальних ринків [15].

Особливого значення набувають екологічні аспекти виробництва, зокрема скорочення викидів парникових газів, раціональне використання природних ресурсів, впровадження енергоефективних технологій та розвиток циркулярної економіки.

Науковці наголошують, що сучасна модель аграрного експорту має враховувати не лише економічні результати діяльності, а й екологічні та соціальні наслідки функціонування аграрного сектору [16]. У межах концепції сталого розвитку аграрне виробництво розглядається як система, що повинна забезпечувати баланс між економічною ефективністю, соціальною відповідальністю та збереженням природно-ресурсного потенціалу. Водночас міжнародні торговельні партнери дедалі частіше висувають вимоги щодо підтвердження екологічної безпечності продукції, прозорості ланцюгів постачання та дотримання стандартів корпоративної відповідальності. Це актуалізує необхідність впровадження систем екологічного менеджменту, міжнародної сертифікації, цифрової простежуваності продукції та ESG-звітності у діяльність аграрних підприємств.

Важливим фактором є також адаптація аграрного сектору України до вимог European Green Deal та міжнародної кліматичної політики. У перспективі посилення екологічних стандартів і запровадження механізмів вуглецевого регулювання можуть суттєво впливати на умови доступу агропродовольчої продукції до європейського ринку. За цих умов конкурентоспроможність аграрного експорту дедалі більше залежатиме від рівня екологізації виробництва, впровадження ресурсозберігаючих технологій, розвитку органічного виробництва та використання відновлюваних джерел енергії. Одночасно інтеграція ESG-принципів у систему управління аграрними підприємствами сприяє підвищенню інвестиційної привабливості галузі та розширенню доступу до міжнародних фінансових ресурсів.

Теоретичні доміанти формування конкурентоспроможного експортного потенціалу також безпосередньо пов'язані із розвитком людського капіталу та управлінських компетенцій. У сучасній економіці знань людський капітал розглядається як один із ключових факторів економічного зростання та інноваційного розвитку. Представники теорії людського капіталу, зокрема Г. Беккер та Т. Шульц, підкреслювали, що інвестиції в освіту, професійну підготовку та розвиток управлінських навичок забезпечують підвищення продуктивності праці та конкурентоспроможності економіки [17]. Для аграрного сектору це означає необхідність формування сучасної системи професійної підготовки кадрів, здатних ефективно функціонувати в умовах цифровізації, глобальної конкуренції та інтеграції до міжнародних ринків.

Підготовка фахівців у сфері міжнародної торгівлі, цифрового менеджменту, логістики та аграрного маркетингу сприяє підвищенню ефективності зовнішньоекономічної діяльності та адаптації до сучасних вимог міжнародного ринку. Особливого значення набуває розвиток компетенцій у сфері цифрових технологій, аналітики даних, управління ризиками, міжнародної сертифікації та ESG-менеджменту. Сучасні дослідники підкреслюють, що саме якість управлінських рішень, рівень професійної підготовки персоналу та здатність до інноваційної адаптації визначають ефективність функціонування експортно орієнтованих аграрних підприємств.

В умовах воєнної економіки та глобальної нестабільності роль людського капіталу ще більше посилюється, оскільки аграрний сектор потребує високого рівня адаптивності, кризового менеджменту та здатності швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища. Розвиток освітньо-наукового потенціалу, поглиблення співпраці між закладами вищої освіти, бізнесом і міжнародними організаціями, а також впровадження сучасних програм підготовки кадрів створюють передумови для формування інноваційно орієнтованої моделі розвитку аграрного експорту України.

Висновки і перспективи.

Конкурентоспроможний експортний потенціал аграрного сектору формується під впливом взаємодії економічних, інституційних, інноваційних, логістичних та екологічних чинників. Його розвиток потребує комплексної модернізації системи управління аграрним експортом, гармонізації нормативно-правового середовища із вимогами ЄС, розвитку цифрових механізмів простежуваності продукції та підтримки інноваційної діяльності.

Стратегічним напрямом розвитку аграрного сектору України є трансформація сировинної моделі експорту у модель, орієнтовану на виробництво продукції з високою доданою вартістю, інтеграцію до глобальних ланцюгів створення вартості та забезпечення стійких конкурентних переваг на міжнародних ринках. Реалізація зазначених напрямів сприятиме зміцненню експортного потенціалу аграрного сектору та підвищенню ефективності функціонування національної економіки в умовах глобальних трансформацій.

Водночас забезпечення довгострокової конкурентоспроможності аграрного експорту потребує формування адаптивної моделі розвитку, здатної ефективно реагувати на глобальні економічні, екологічні та геополітичні виклики. Особливого значення набувають розвиток інноваційної інфраструктури, підтримка цифрової трансформації аграрного сектору, стимулювання міжнародної кооперації та розширення участі українських виробників у глобальних продовольчих ланцюгах. У перспективі це створить передумови для диверсифікації структури експорту, зростання валютних надходжень, підвищення рівня інвестиційної привабливості аграрного сектору та зміцнення позицій України як одного з провідних учасників світового агропродовольчого ринку.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням адаптивних моделей управління конкурентоспроможним експортним потенціалом аграрного сектору в умовах воєнних і євроінтеграційних трансформацій. Особливого значення набувають дослідження цифровізації агроекспорту, розвитку ESG-орієнтованого управління, формування логістичних кластерів та оцінювання ефективності механізмів державної підтримки експортоорієнтованих аграрних підприємств.

Список використаних джерел

1. Свиноус І. В., Хомяк Н. В., Гаврик О. Ю. Методичні підходи до трактування змісту соціально-економічних категорій «конкуренція» і «конкурентоспроможність». *Сталий розвиток економіки*. 2019. №1 (42). С. 15–21. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2019-42-3>
2. Свиноус І. В., Хомяк Н. В., Гаврик О. Ю. Управління трансакційними витратами як складовою економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. *Сталий розвиток економіки*. 2018. №4 (41). С. 41–47.
3. Гарбажій К. Підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції в умовах глобалізації ринку. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія Економіка*. 2024. №3–4. С. 46–52. DOI: <https://doi.org/10.31861/ecovis/2024-3-4.46-52>.
4. Степанова І. В. Тенденції розвитку інституційної політики держави щодо підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України в умовах глобалізації. *Сталий розвиток економіки*. 2017. №2 (35). С. 70–77.
5. Погріщук Б., Погріщук Г. Конкурентоспроможність аграрного сектору: детермінанти глобального поступу. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. №4. С. 7–17. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2017.04.007>.
6. Лебедченко В. В., Тебенко В. М., Пономаренко О. О. Інноваційні технології в цифровій економіці: переваги та ризики для підприємств. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. №24. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15738452>.
7. Дугінець Г., Ніжейко К. Цифровізація аграрного сектору ЄС: досвід для України. *Економіка та суспільство*. 2023. №56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-15>.
8. McKinsey & Company. Agriculture's Connected Future: How Technology Can Yield New Growth. 2020. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/agriculture/our-insights/agricultures-connected-future-how-technology-can-lead-new-growth> (дата звернення: 13.02.2026).
9. Котвицька Н. М., Захарченко А. А. Логістизація бізнес-процесів як чинник формування та зміцнення міжнародної конкурентоспроможності підприємства. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. №15. С. 112–

118.

10. Радько В., Свиноус І., Сегеда С., Закрижевська І. Інтернет-торгівля агропродуктами та внутрішня логістика: нові моделі збуту. *Development Service Industry Management*. 2025. №1. С. 378–384. DOI: [https://doi.org/10.31891/dsim-2025-1\(37\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2025-1(37)).

11. Юрченко О. А. Еволюція маркетингу аграрної продукції в епоху цифрових технологій: від традиційних комунікацій до систем big data-аналітики. *Актуальні проблеми сталого розвитку*. 2025. Т. 2, №6. С. 174–185.

12. Vakulenko V., Xiaowei L. Tendencies in the Development of Information Support Systems for Agricultural Production under Food Security Assurance. *International Science Journal of Engineering & Agriculture*. 2023. Vol. 2, №6. P. 23–30. DOI: <https://doi.org/10.46299/j.isjea.20230206.03>.

13. OECD. Trade Facilitation and the Global Economy. Paris : OECD Publishing, 2023. URL: <https://www.oecd.org/> (дата звернення: 13.02.2026).

14. Могильний О. М., Козак М. І. Сировинна орієнтація аграрного сектору та її соціально-економічні наслідки для України. *Економіка АПК*. 2021. №3. С. 19–32. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202103019>.

15. Холодков Є. М. Методичний підхід до оцінювання корпоративної культури в парадигмі ESG управління. *Економіка транспортного комплексу*. 2026. №47. С. 443–443. DOI: <https://doi.org/10.30977/ЕТК.2225-2304.2026.47.443>.

16. Решетило В. П., Островський І. А., Можайкіна Н. В. Міжнародна торгівля аграрною продукцією: сучасні тренди та проблеми продовольчої безпеки України. *Агросвіт*. 2020. №12. С. 4–9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.12.4>.

17. Пронько Л. Економічна сутність і зміст категорії «людський капітал». *Economic Analysis*. 2022. Т. 32, №4. С. 196–203. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.04.196>.

Статтю отримано: 14.02.2026 / Рецензування 31.03.2026 / Прийнято до друку: 30.04.2026

Oleksandr Vdovychenko
Postgraduate Student
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine
E-mail: vdovichenko_op@ukr.net
ORCID: 0009-0000-5293-8576

THEORETICAL DOMINANTS OF THE FORMATION OF COMPETITIVE EXPORT POTENTIAL OF THE AGRICULTURAL SECTOR

Abstract

Introduction. In the context of globalization of the world economy, increased international competition and integration into the European economic space, the formation of a competitive export potential of the agricultural sector is of particular importance. It is the export orientation of agricultural production that provides the opportunity for Ukraine to integrate into global value chains and strengthen its positions in international food markets.

Methods. In the process of conducting the study, a complex of general scientific and special research methods was used, in particular, the monographic method - to generalize theoretical approaches to the formation of a competitive export potential of the agricultural sector, system analysis - to determine the relationship between institutional, innovative, logistical and environmental factors of its development, as well as methods of analysis and synthesis - to assess modern trends in the functioning of agricultural exports of Ukraine. The statistical and economic method was used to analyze indicators of foreign trade activity, the comparative method - to compare international and domestic approaches to ensuring the competitiveness of agricultural exports, as well as the institutional approach - to study the impact of formal and informal institutions on the effectiveness of foreign economic activity.

Results. It is proven that the formation of a competitive export potential of the agricultural sector depends on the interaction of institutional, innovative and technological, logistical, digital and environmental factors. It is established that increasing the competitiveness of agricultural exports requires the transformation of the raw material development model into a model focused on the production of products with high added value, the development of digital infrastructure and integration into global value chains. It is substantiated that the modernization of the logistics system, the development of ESG-oriented management, the introduction of innovative technologies and the harmonization of the regulatory environment

with EU requirements are key prerequisites for strengthening the export potential of the agricultural sector of Ukraine.

Discussion. Prospects for further research are related to the development of adaptive models for managing the competitive export potential of the agricultural sector in the context of military and European integration transformations. Of particular importance are studies of the digitalization of agricultural exports, the development of ESG-oriented management, the formation of logistics clusters, and the assessment of the effectiveness of state support mechanisms for export-oriented agricultural enterprises.

Keywords: export potential, agricultural sector, competitiveness, agricultural exports, institutional environment, digitalization, logistics, innovative development, ESG-oriented management, European integration.

References

1. Svynous, I.V., Khomiak, N.V., & Havryk, O.Yu. (2019). Metodichni pidkhydy do traktuvannya zmistu sotsialno-ekonomichnykh katehoriï «konkurentsia» i «konkurentospromozhnist» [Methodological approaches to interpreting the content of the socio-economic categories «competition» and «competitiveness»]. *Stalyi rozvytok ekonomiky* [Sustainable Development of Economy], 1 (42), 15–21. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2019-42-3>. [in Ukr.].
2. Svynous, I.V., Khomiak, N.V., & Havryk, O.Yu. (2018). Upravlinnia transaktsiinykh vytratamy yak skladovoiu ekonomichnoi bezpeky silskohospodarskykh pidpriemstv [Management of transaction costs as a component of economic security of agricultural enterprises]. *Stalyi rozvytok ekonomiky* [Sustainable Development of Economy], 4 (41), 41–47. [in Ukr.].
3. Harbazhii, K. (2024). Pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ahrarnoi produktsii v umovakh hlobalizatsii rynku [Increasing the competitiveness of agricultural products in the conditions of market globalization]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yurii Fedkovycha. Seriiï Ekonomika* [Scientific Journal of Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University Economics], 3–4, 46–52. <https://doi.org/10.31861/ecovis/2024-3-4.46-52>. [in Ukr.].
4. Stepanova, I.V. (2017). Tendentsii rozvytku instytutsiinoi polityky derzhavy shchodo pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ahrarnoho sektoru Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Trends in the development of the state institutional policy for increasing the competitiveness of the agricultural sector of Ukraine under globalization]. *Stalyi rozvytok ekonomiky* [Sustainable Development of Economy], 2 (35), 70–77. [in Ukr.].
5. Pohrishchuk, B., & Pohrishchuk, H. (2017). Konkurentospromozhnist ahrarnoho sektoru: determinanty hlobalnoho postupu [Competitiveness of the agricultural sector: determinants of global progress]. *Visnyk Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu* [Bulletin of the Ternopil National Economic University], 4, 7–17. <https://doi.org/10.35774/visnyk2017.04.007>. [in Ukr.].
6. Lebedchenko, V.V., Tebenko, V.M., & Ponomarenko, O.O. (2025). Innovatsiini tekhnolohii v tsyrovii ekonomitsi: perevahy ta ryzyky dlia pidpriemstv [Innovative technologies in the digital economy: advantages and risks for enterprises]. *Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsii* [Achievements of the Economy: Prospects and Innovations], 24. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15738452>. [in Ukr.].
7. Duhinets, H., & Nizheiko, K. (2023). Tsyfroviatsiia ahrarnoho sektoru YeS: dosvid dlia Ukrainy [Digitalization of the EU agricultural sector: experience for Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and Society], 56. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-15>. [in Ukr.].
8. McKinsey & Company. (2020). Agriculture's connected future: How technology can yield new growth. Retrieved from <https://www.mckinsey.com/industries/agriculture/our-insights/agricultures-connected-future-how-technology-can-lead-new-growth>.
9. Kotvytska, N.M., & Zakharchenko, A.A. (2025). Lohistyziatsiia biznes-protsesiv yak chynnyk formuvannya ta zmitsnennia mizhnarodnoi konkurentospromozhnosti pidpriemstva [Logistization of business processes as a factor in the formation and strengthening of international competitiveness of the enterprise]. *Aktualni pytannia ekonomichnykh nauk* [Current Issues of Economic Sciences], 15, 112–118. [in Ukr.].
10. Radko, V., Svynous, I., Sehed, S., & Zakryzhevsk, I. (2025). Internet-torhivlia ahroproduktamy ta vnutrishnia lohistyka: novi modeli zbutu [Internet trade in agricultural products and internal logistics: new sales models]. *Development Service Industry Management*, 1, 378–384. [https://doi.org/10.31891/dsim-2025-1\(37\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2025-1(37)). [in Ukr.].
11. Yurchenko, O.A. (2025). Evoliutsiia marketynhu ahrarnoi produktsii v epokhu tsyfrovykh tekhnolohii: vid tradytsiinykh komunikatsii do system big data-analityky [Evolution of agricultural marketing in the era of digital technologies: from traditional communications to big data analytics systems]. *Aktualni problemy staloho rozvytku* [Current Problems of Sustainable Development], 2, 6, 174–185. [in Ukr.].
12. Vakulenko, V., & Xiaowei, L. (2023). Tendencies in the Development of Information Support Systems for Agricultural Production under Food Security Assurance. *International Science Journal of Engineering & Agriculture*, 2,

6, 23–30. <https://doi.org/10.46299/j.isjea.20230206.03> [in Ukr.].

13. OECD. (2023). Trade facilitation and the global economy. Paris: OECD Publishing. Retrieved from <https://www.oecd.org/>

14. Mohylnyi, O.M., & Kozak, M.I. (2021). Sirovynna oriantatsiia ahramoho sektoru ta yii sotsialno-ekonomichni naslidky dlia Ukrainy [Raw material orientation of the agricultural sector and its socio-economic consequences for Ukraine]. *Ekonomika APK*, 3, 19–32. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202103019>. [in Ukr.].

15. Kholodkov, Ye.M. (2026). Metodychnyi pidkhid do otsiniuvannia korporatyvnoi kultury v paradyhmi ESG upravlinnia [Methodological approach to assessing corporate culture in the ESG management paradigm]. *Ekonomika transportnoho kompleksu* [Economics of the Transport Complex], 47, 443–443. <https://doi.org/10.30977/ETK.2225-2304.2026.47.443>. [in Ukr.].

16. Reshetylo, V.P., Ostrovskiy, I.A., & Mozhaikina, N.V. (2020). Mizhnarodna torhivlia ahramoiu produktsiiei: suchasni trendy ta problemy prodovolchoi bezpeky Ukrainy [International trade in agricultural products: current trends and food security problems of Ukraine]. *Ahrosvit*, 12, 4–9. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.12.4>. [in Ukr.].

17. Pronko, L. (2022). Ekonomichna sutnist i zmist katehorii «liudskiy kapital» [Economic essence and content of the category «human capital»]. *Economic Analysis*, 32, 4, 196–203. <https://doi.org/10.35774/econa2022.04.196>. [in Ukr.].

Received: 02.14.2026 / Review 03.31.2026 / Accepted 04.30.2026

